

EXODUL DE CREIERI: CUM STIMULĂM TINERII SĂ RĂMÂNĂ/REVINĂ ÎN ȚARA DE ORIGINE?

Loreta HANDRABURA

Ministerul Educației

This issue is actual and relevant not only for the Republic of Moldova. The brain drain circulation within academic mobility has both positive and negative effects and it is necessary to analyze the medium and long-term balance of these effects. In the Republic of Moldova the migration figures show a continuing growth. The negative impact of social, financial, institutional and political effects is more and more tangible.

What could be the possible solutions for improving the flow of migration? The problem is very complex and involves many actors. In case of the Ministry of Education, the efforts must be focused on ensuring the appropriate, attractive and competitive educational framework. However, the national economic recovery would attract investments in the economic sector and create new jobs, providing good salaries for the young professionals. Fostering the employment of young people and promoting their career; the adjustment of the professional training to the market needs with an effective dialogue with economic actors; the use of migration processes aiming to develop the countries participating in the process - would reduce considerably the brain drain.

Migrația și exodul sunt rezultate ale globalizării și efectele acestor procese sunt iminente pentru societățile moderne. Fenomenele în cauză se produc ca reacție la mai multe probleme de ordin economic și social.

Subiectul este unul relevant și actual nu doar pentru Republica Moldova, ci și pentru țările din Parteneriatul Estic în special, dar și pentru statele membre UE. Considerent din care acesta s-a regăsit pe agenda înaltelor foruri europene, precum Conferința miniștrilor Bologna din 2010. Polonia, deținând președinția UE în 2011, i-a alocat un loc prioritar prin Conferința din primăvara anului 2011 de la Varșovia și prin Ședința ministerială în domeniul învățământului superior dintre țările Uniunii Europene și cele ale Parteneriatului Estic (28 septembrie 2011, Bialystok).

Desigur, exodul de creieri (*brain drain*) trebuie abordat în corelație cu alte două fenomene, și anume: cu mobilitatea, circulația creierilor (*brain circulation*) și cu beneficiul ca urmare a circulației specialiștilor (*brain gain*). Or, exodul, circulația creierilor conțin deopotrivă efecte pozitive și negative și trebuie analizată ponderea acestor efecte pe termen mediu și de durată.

În Republica Moldova cifrele referitoare la migrațiune denotă o creștere continuă. Efectele negative de ordin social, financiar, instituțional și politic se resimt tot mai mult. Se reduce și din capacitatea de investiții în afaceri, susținând încetinirea dezvoltării economiei, iar exodul forței de muncă calificate favorizează creșterea numărului de lucrători necalificați în sectoarele-cheie ale economiei naționale.

În acest context, se impune ca toate autoritățile responsabile să caute în continuare soluții pentru următoarele întrebări ce derivă din problema discutată: Ce pârghii/mecanisme este necesar să fie adoptate la nivel de politică a statului, pentru a stimula/motiva reîntoarcerea tinerilor acasă? Putem, în condițiile crizei economice actuale și a penuriei de pe piața forței de muncă, să oferim tinerilor locuri de muncă cu salarii decente? Care ar fi alte stimulente pentru a asigura reîntoarcerea tinerilor acasă și inserția acestora? Cum diminuăm efectele negative ale mobilității academice și profesionale?

Preocuparea noastră rezultă și din statisticele relevante. Conform legislației naționale, tinerii reprezintă persoanele cu vârsta cuprinsă între 16 și 30 de ani. În Republica Moldova ponderea tinerilor reprezintă 27% din totalul populației (977,1 mii). Cca 40% din numărul total de tineri sunt încadrați în procesul de educație și pregătire profesională la 70 de școli profesionale, de meserii, 47 colegii și 34 de universități (19 de stat și 15 private), cu un contingent de cca 103 mii studenți în 2011-2012 (93 mii la ciclul I; 10 mii la ciclul II) și un corp profesoral de 6000 de cadre didactice.

Sistemul educației terțiare (universitare) din republică asigură pregătirea specialiștilor la circa 184 de specialități. Repartizarea studenților pe domenii fundamentale este următoarea:

Științe sociale, economie și drept (33,0%)

Inginerie, tehnologii de prelucrare, arhitectură și construcții (28,2 %)

Educație (17,2%)

Științe (5,9%)

Științe umanitare și arte (5,6%)

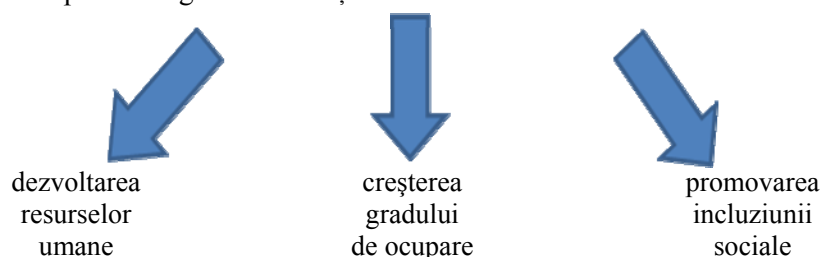
Servicii (4,8%)

Medicină (3,2%)

Agricultură (2,10%).

Rolul Ministerului Educației în diminuarea fenomenelor constă în asigurarea unui cadru educațional adecvat noilor realități, atractiv și competitiv.

Politicile promovate pentru asigurarea calității studiilor la toate nivelurile trebuie să contribuie la:

Politicile pentru facilitarea integrării pe piața muncii se regăsesc în *Legea Învățământului (1995)*, *Legea cu privire la tineret (1999)*, *Codul Muncii (2003)*, *Strategia națională a Tineretului* și în *Planul de acțiuni pentru anii 2009-2013*, în *Strategia Națională de Dezvoltare a Republicii Moldova 2012-2020*. *Proiectul Strategia Națională de Dezvoltare Moldova 2020*, care are drept scop asigurarea dezvoltării durabile a economiei țării, iar ca prioritate pe educație – *Studii relevante pentru carieră*, fiind circumscrisă reducerii somajului și a migrației.

Prevederi explicite și implicite, pentru a contracara migrația și exodul, atestăm și în angajamentele Bologna prin realizarea reformelor structurale; elaborarea cadrului normativ și ajustarea legislației la noua arhitectură a învățământului superior; implementarea Sistemului European de Credite Transferabile, a Suplimentului la Diplomă (acesta conține date relevante despre programul realizat, finalități și competențe, rating-ul absolventului în cadrul promoției); revizuirea permanentă a Nomenclatorului pe domenii de formare profesională și specialități pentru ciclul I, studii superioare.

Asigurarea unui cadru educațional adecvat, atractiv este posibilă în condițiile în care vom avea un învățământ superior competitiv în spațiul european, vom moderniza conținuturile, infrastructura educațională și cea de cercetare, vom diversifica formele de instruire, traseele de obținere a studiilor superioare și vom realiza conexiunea sistemului de învățământ profesional cu piața muncii. Toate aceste obiective sunt stipulate și în noul proiect de Cod al Educației, care va continua demersul de oferire a unor studii de calitate prin intervențiile din ultimii doi ani. Acestea au vizat perfectarea noilor generații de planuri de învățământ, elaborate în conformitate cu planul-cadru; revizuirea și actualizarea programele analitice, a regulamentului despre stagiile de practică; elaborarea Cadrului Național al Calificărilor la 143 de specialități din cele 184. Ca și în treapta preuniversitară, învățământul din veriga secundar profesională, medie de specialitate și cea universitară trebuie să fie unul centrat pe student, pe finalități de studiu și competențe profesionale.

Dezvoltarea competenței antreprenoriale a tinerilor reprezintă o prevedere a Recomandărilor Parlamentului European în scopul creării unor noi locuri de muncă în țara de origine și dezvoltării ramurilor economice. Un curs de formare în domeniul antreprenoriatului ca unitate distinctivă sau ca parte componentă a unui modul, obligatoriu, există în curricula pentru specialitățile din domeniul *Științe ale educației*, iar pentru alte specialități, cu statut de opțiuni, în cadrul *Componentei socioumanistice*, în total în 12 universități. Un exemplu reușit de mobilizare a resurselor financiare și umane în direcția dezvoltării și susținerii antreprenoriatului în rândul tinerilor este și lansarea, în 2008, a *Programului național de abilitare economică a tinerilor (PNAET)*.

În vederea orientării corecte și strategice în domeniul alegerii profesiei, precum și a consilierii studenților vizavi de situația și cerințele pieței muncii din țară, au fost create *Centre de ghidare în carieră/Incubatoare de afaceri* în cadrul Universității de Stat din Moldova, Universității Tehnice din Moldova, Academiei de Studii Economice din Moldova. În perspectivă se impune deschiderea unor astfel de centre de consiliere profesională în cadrul tuturor instituțiilor de învățământ superior cu funcții de stabilire/dezvoltare a relațiilor cu agenții economici, potențiali angajatori, plasarea în câmpul muncii a absolvenților și monitorizarea promovării în carieră a tinerilor specialiști.

Exodul de creieri se produce și în cadrul mobilității academice, profesionale, ale cărei efecte pozitive și negative trebuie analizate deopotrivă. Promovarea mobilității academice constituie un element esențial în crearea Spațiului Unic Educațional European (cf. prevederile *Declarația Bologna, Parteneriatul de Mobilitate RM-UE, Acordul de Asociere RM-UE*). Totodată, este și un instrument de forță în asigurarea calității și în realizarea obiectivului de creare a unui program unic pentru educație, formare și tineret, denumit *Education Europe*, ceea ce va contribui la atingerea scopului de mobilitate de 20% în cadrul Procesului Bologna (Declarația Conferinței Ministeriale de la Leuven/Louvain-la Neuve, 2009).

Oportunitățile de mobilitate sunt multiple.

- Programe de mobilitate ale UE, la care suntem eligibili: *Tempus* (mobilități de scurtă durată pentru studenți și profesori), *Erasmus-Mundus* (5-6 burse de masterat anual), *Erasmus-Mundus Action II* (circa 60 burse pentru studenți, 1-2 semestre anual), *Jean Monnet, e-Twinning, Youth in Action, Programul de cercetări științifice Cadru 7*;
- Mobilități internaționale în baza a cca 50 de tratate internaționale în domeniul educației la care Republica Moldova este parte;
- Programe de mobilitate academică oferite de organizațiile internaționale și regionale: *Consiliul European, UNESCO; Programul de schimburi pentru studii universitare în Europa Centrală (CEEPUS)*;
- Programe educaționale ale guvernelor unor state, precum al Guvernului Republicii Franța (Alianța Franceză); al Guvernului Statelor Unite ale Americii (Programele Flex, Fullbright, Muski), care de mai mulți ani se bucură de succes în Republica Moldova;
- Propunerea deschiderii programelor UE de generație nouă, ca *Lifelong Learning pentru țările Parteneriatului Estic* (conferința miniștrilor Învățământului Superior, Polonia).

Impactul pozitiv al mobilității constă în:

- ✓ sporirea calității în educație;
- ✓ creșterea competitivității sistemului educațional național;
- ✓ promovarea imaginii țării;
- ✓ transferul de bune practici și a know-how-ului către țara de origine, schimb de cunoștințe și tehnologii noi, îmbunătățirea fluxului de cunoștințe și competențe;
- ✓ promovarea cooperării și a dialogului intercultural dintre tineri;
- ✓ facilitarea contactelor interumane ca mijloc de îmbogățire reciprocă;
- ✓ asigurarea unei dezvoltări durabile și în creștere a economiei naționale;
- ✓ fortificarea capacităților instituționale și umane.

Efectele negative ale mobilității le resimțim prin aceea că pleacă cei mai buni absolvenți ai învățământului secundar general (universitățile naționale compară calitatea contingentului de la an la an), dar și ai învățământului profesional. Numărul este unul în creștere, spre exemplu: pentru anii 2009/2010/2011 – cca 3300/4000/4500 de tineri. Nu avem o statistică clară a celor plecați și reveniți. Din datele neoficiale cca 50% revin după absolvire/recalificări, iar cca 25% fie aplică pentru următorul nivel de studii, fie pleacă în altă țară în căutarea unui loc de muncă atractiv. Astfel, foarte puține din acele competențe și cunoștințe acumulate într-un mediu academic diferit de cel național își regăsesc aplicarea practică în beneficiul prosperării și modernizării economiei naționale.

Care ar fi soluțiile de redresare a fluxului de migrațiune? Problema este foarte complexă și implică mai mulți actori. În cazul Ministerului Educației, efortul trebuie axat în continuare pe:

- ✓ sporirea continuă a calității educației și a pregătirii profesionale a tinerei generații prin perfecționarea/compatibilizarea conținuturilor, curricula, axarea pe finalități de studiu și competențe;
- ✓ consolidarea structurilor menite să asigure calitatea în învățământul superior;
- ✓ asigurarea sinergiei învățământului și cercetării;
- ✓ promovarea parteneriatului social, a celui public-privat;
- ✓ crearea cadrului modern pentru învățământul de-a lungul întregii vieți.

Domeniile de intervenție pentru alți actori trebuie să vizeze elaborarea de prognoze și analize economice de dezvoltare pertinente. Desigur, prin redresarea economiei naționale s-ar atrage investiții în sectorul real al economiei și s-ar crea noi locuri de muncă, cu salarii pe potrivă pentru tinerii specialiști. Stimulentele pentru angajarea tinerilor și promovarea acestora în carieră; ajustarea pregătirii profesionale la necesitățile pieței într-un dialog eficient cu agenții economici; utilizarea proceselor migrationiste în scopuri de dezvoltare pentru țările participante la proces – toate ar contribui la diminuarea exodului.

Utile sunt și „bunele practici” de prevenire a exodului, aplicate deja de alte țări și care au dat rezultate. Avem nevoie de politici statale care să prevadă mai multe facilități și susținere pentru studenții din țară. Trebuie să încurajăm tinerii în a realiza studii peste hotare și să-i susținem la întoarcere prin oferirea locurilor de muncă cu salarii decente. Pentru participanții în programe de mobilitate trebuie să se asigure suport financiar și să fie semnate cu ei contracte cu obligațiuni concrete de angajare în Republica Moldova ulterior formărilor. Validarea educației informale și non-formale a migranților, a cărei metodologie o avem deja elaborată cu suportul partenerilor noștri de dezvoltare și care urmează să fie implementată, reprezintă un instrument motivațional adresat anume cetățenilor care revin. O altă pârghie, pe care am început să o valorificăm eficient, este dialogul și implicarea diasporei în vederea încurajării expatriaților de a reveni acasă, facilitarea transferului de cunoștințe și abilități în țara de origine.

Bibliografie:

1. Conferința miniștrilor Bologna din 2010. <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/>
2. Ședința ministerială în domeniul învățământului superior dintre țările Uniunii Europene și cele ale Parteneriatului Estic (28 septembrie 2011, Bialystok). Conferința „Go East, Erasmus”, 27-28 septembrie 2011, Bialystok, Polonia.
3. Legea Învățământului // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.62-63.
4. Legea cu privire la tineret // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.39-41.
5. Codul Muncii // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.159-162.
6. Strategia națională a Tineretului și Planul de acțiuni pentru anii 2009-2013. Legea nr.25 din 03.02.2009 privind aprobarea Strategiei naționale pentru tineret pe anii 2009-2013 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.68.
7. Strategia Națională de Dezvoltare a Republicii Moldova 2012-2020. www.particip.gov.md
8. Declarația Conferinței Ministeriale de la Leuven/Louvain-la Neuve, 2009. <http://www.bologna.ro/a/upfolders/Comunicatul%20de%20la%20Leuven-Louvain-la-Neuve.pdf>

Prezentat la 31.05.2012